

บทที่ 4

เพลโตกับความรู้อะไรและตัวตนในการเมืองของจิตวิญญาณ

‘Some clever fellow likened

the Self to a leaky jar, because it
can never be filled.’

Plato, Gorgias:493a-b

แนวคิดในเรื่องจิตวิญญาณ (soul) ของเพลโต⁶⁷ เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าแนวความคิดหลักต่างๆที่เพลโตนำเสนอในงานเขียนของเขา ตั้งแต่ทฤษฎีความรู้ของแบบ (Theory of Form or Idea) แนวคิดด้านสุนทรียศาสตร์ จนถึงแนวคิดว่าด้วยการให้การศึกษาอบรมแก่เยาวชน และแนวคิดราชาปรัชญาทางการเมืองการปกครอง ดังนั้นเพื่อที่จะศึกษาเข้าใจแนวคิดทางด้านจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองของเพลโตได้นั้น ผู้ศึกษาพิจารณาว่าควรจะทำความรู้จักและเข้าใจกับแนวคิดในเรื่องจิตวิญญาณและโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองของจิตวิญญาณ

‘จิตวิญญาณ’ (soul or psuche) นับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีความหมายอยู่ในตัวของมันเองเพราะตัวมันเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถที่จะเข้าใจและรู้จักตัวของตัวเอง หรือหากจะ

⁶⁷ ช่วงเวลาระหว่างห้าศตวรรษก่อนคริสต์กาลถึงทางด้านนักปรัชญาคาร์ล จาสเปอร์ (Karl Jasper) ตั้งข้อสังเกตว่ามีนักปราชญ์เกิดขึ้นพร้อมๆกันในหลายส่วนของโลก (time line) ได้แก่เพลโต พระพุทธเจ้าและขงจื้อ ขณะเดียวกันสิ่งที่นักปราชญ์ทั้งสามให้ความสำคัญคือเรื่องตัวตนของมนุษย์ (self) ซึ่งคาร์ล จาสเปอร์ เรียกความบังเอิญทางภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นว่า “Axial Age” (โปรดดู Karl Jasper. The Great Philosophers, The Foundations: Socrates, Buddha, Confucius, Jesus: The Paradigmatic Individuals. Edited by Hannah Arendt and Introduction by Ralph Manheim (New York: Harcourt, Brace & World, 1962), pp.3-10. ขณะที่มุมมองของนักปรัชญาอย่างฟรีดริช นิทเช่ (Friedrich Nietzsche) ตั้งข้อสังเกตถึงความรู้ ภูมิปัญญาของมนุษย์เป็นเพียงการสะท้อนให้เห็นถึงวิกฤตและปัญหา เปรียบเสมือนกับการปรากฏตัวของนกแร้งบินร่อนเหนือซากศพ (Does wisdom perhaps appears on earth as a raven which inspired by the smell of carrion?) (โปรดดู Friedrich Nietzsche, Twilight of the Idols/The Anti-Christ. Translated by R.J.Hollingsdale, introduction by Michael Tanner, (Harmondsworth: Penguin Books, 1990) ในบท “The Problem of Socrates”

กล่าวในภาษาของจิตวิทยาสมัยใหม่ (จิตวิเคราะห์) ก็คือการเข้าใจถึงกลไกการทำงานและความสัมพันธ์ในส่วนต่างๆของจิตใจ ความเข้าใจดังกล่าวยังได้ขยายขอบเขตออกไปสู่สังคมในลักษณะของการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันขึ้นมา ภายใต้การสร้างรูปแบบที่มนุษย์อยู่ต้องอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม หรืออาจเรียกว่าเป็นความสัมพันธ์ในเชิงจริยศาสตร์ (ethical relation) โดยที่ความสัมพันธ์ดังกล่าวจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ในขอบเขตที่ขยายออกไประหว่างชนชั้นต่างๆในสังคมการเมือง อาทิระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง ผู้นำกับผู้ตาม ในการสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการปกครองประเภทต่างๆ (regimes) ที่มีความหมายถึงการเมืองของจิตวิญญาณ (politics of soul) ซึ่งหากจะกล่าวในภาษาของทางสังคมศาสตร์ที่เราพอจะมองเห็นความสำคัญและความหมายของจิตวิญญาณ ผ่านกรอบการอธิบายที่เรียกกันในทางปรัชญาสังคมศาสตร์ (philosophy of social science) ที่มีการอ้างอิงว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิต ระหว่างตัวปัจเจกบุคคล (individual or agency) กับโครงสร้างทางสังคม (structure) รวมทั้งประเด็นการศึกษาที่จะมุ่งเน้นไปยังการอธิบายในระดับจุลภาค (micro) หรือระดับมหภาค (macro) สิ่งดังกล่าวจัดเป็นหัวข้อสำคัญที่จะขาดไปเสียไม่ได้ในการศึกษาปรัชญาสังคมศาสตร์มาตลอดทุกยุคสมัย

สำหรับการศึกษาภายใต้กรอบของปรัชญาการเมือง การเมืองของจิตวิญญาณจะเป็นการศึกษาเพื่อพยายามทำความเข้าใจกับมนุษย์ภายใต้สถานะของการเป็นปัจเจกบุคคลที่ถูกสร้างและกลายมาเป็นสัตว์ศีลธรรม ที่ต้องอาศัยอยู่ร่วมกับมนุษย์ผู้อื่นในสังคมภายใต้สถานะของการเป็นสัตว์การเมือง (zoon politicon) ตามความหมายที่นักปรัชญาการเมืองคลาสสิกอย่างอริสโตเติลได้เคยให้นิยามไว้

ประเด็นที่มีความน่าสนใจ มีความท้าทายและความสำคัญในการศึกษาเรื่องของจิตวิญญาณ (soul) ภายใต้แนวการอธิบายในเชิงญาณวิทยา (epistemology) มีการอภิปรายถกเถียงกันถึงประเด็นที่ว่าจิตวิญญาณมีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ ปรากฎประจักษ์ชัดและกระทำการในลักษณะเช่นใด โดยถ้อยยอมรับว่ามีอยู่จริง คำถามประการต่อมาคือมันถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร ถูกลำนำเอาใช้อย่างไร และก่อให้เกิดผลกระทบรวมถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นมาตกแก่ผู้ใด หรือชนชั้นใดของสังคม⁶⁸ ซึ่งการสร้างจิตวิญญาณขึ้นมาให้มีตัวตนได้ถูกนักปราชญ์ในยุคหลังอย่างเช่น ฟรีดริช นิทเช่ (Friedrich

⁶⁸Alford. Op.cit,pp.1-2.

Nietzsche) และมิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) อธิบายการสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาว่ามีเป้าหมายเพื่อให้มนุษย์กลายเป็นสิ่งจำเพาะ (particular being) เพื่อรองรับแนวคิดในทางปรัชญา ศีลธรรม การเมือง เศรษฐกิจ การแพทย์และกฎหมาย ที่จะประกอบขึ้นด้วยคุณสมบัติต่างๆ ในฐานะผู้กระทำ การทางศีลธรรม (moral agent) อาทิ การเป็นบุคคลผู้มีสิทธิหน้าที่ มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ ความสำนึกผิด และมีเสรีภาพ ดังนั้นเพื่อที่จะเข้าใจถึงรากฐานความเป็นมา และความมีตัวตนของจิตวิญญาณมนุษย์ ทำให้ผู้สนใจต้องหันกลับไปศึกษาเพื่อดูถึงพัฒนาการความเป็นมาของมัน

จุดหักเหของพัฒนาการทางด้านจิตวิญญาณ

เพลโต : ในฐานะสถาปนิกทางจิตวิญญาณ

หากจะกล่าวว่าโสเครตีสเป็นนักปราชญ์ผู้ที่ได้นำคบเพลิงแห่งการดูแลจิตวิญญาณมาจุดให้กับชีวิตของชาวเอเธนส์ และในระยะเวลาต่อมาสานุศิษย์อย่างเพลโตได้รับสืบทอด โดยทำการขยายแนวคิดการดูแลจิตวิญญาณออกไปสู่ปริมณฑลสาธารณะอันเป็นปริมณฑลทางการเมือง ในลักษณะการทำให้ผู้คนหันมาพิจารณาสนใจตั้งคำถาม กระทำการตรวจสอบและดูแลจิตวิญญาณของตัวเองไปพร้อมกับสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆในสังคมการเมือง ซึ่งการนำเสนอสิ่งดังกล่าวของทั้งโสเครตีสและเพลโตถือได้ว่าเป็นการสถาปนาของปรัชญาการเมือง⁶⁹ และนับเป็นการเปลี่ยนแนวความคิดของมนุษย์ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณที่ไม่มีวันกลับมาเหมือนเดิมได้อีกต่อไป*

แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณได้ปรากฏอยู่ในงานเขียนเล่มต่างๆของเพลโต ที่สร้างคำอธิบายในลักษณะของการให้คุณค่า มุ่งเน้นให้ความสำคัญแก่ตัวจิตวิญญาณในฐานะที่ได้ประกอบขึ้นจากส่วนที่ประเสริฐสูงส่ง (divine part) แต่กลับกันในอีกด้านหนึ่งเป็นส่วนที่ต่ำต้อยและไร้ระเบียบ (lower part) เพลโตกระทำการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจิตวิญญาณ ต่อจากนั้นได้ลงมือขยายออกไปสู่วงกว้างผ่านลักษณะรูปแบบของความสัมพันธ์ที่ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมการเมือง หรือใน

⁶⁹Sheldon Wolin. (1960) Politics and Vision : Continuity and Innovation in Western Political Thought. London : Allen & Unwin.,p.30.

*ฟรีดริช นิทเชพิ์พิจารณาอิทธิพลแนวคิดในเรื่องจิตวิญญาณและทฤษฎีแบบของเพลโต ส่งอิทธิพลต่อแนวคิดของคริสต์ศาสนาและต่อมา แจน ปาท็อคก้า (Jan Patocka) นักปรัชญาชาวเชกและเป็นอีกคนหนึ่งที่มีความสำคัญกับเรื่องของการดูแลจิตวิญญาณ (care of the soul) มันคือมรดกทางความคิดที่สำคัญของชาวยุโรปได้รับตกทอดมาจากเพลโต

อีกลักษณะหนึ่งก็คือบ่งบอกถึงการมีปฏิสัมพันธ์กันของมนุษย์ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ในเชิงจิตวิทยา จริยธรรมและการเมือง

ในบทสนทนา Phaedo เพลโตเริ่มต้นการแบ่งจิตวิญญาณ (psyche) ออกจากร่างกาย (soma) ในลักษณะที่ทำให้ความสำคัญแก่จิตวิญญาณอยู่เหนือร่างกาย จิตวิญญาณทำการปกครองและควบคุมร่างกาย ในฐานะที่จิตวิญญาณสามารถกระทำกิจกรรมที่มีความสำคัญกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของปัญญาและเหตุผล อันเป็นที่มาของการสร้างระเบียบแบบแผนให้กับการดำรงอยู่ของมนุษย์เกิดความสมดุล จิตวิญญาณจึงเปรียบเสมือนส่วนที่ดีเลิศของมนุษย์ (divine part) เป็นสิ่งที่ยกระดับทำให้มนุษย์เข้าใจและเทียบเคียงกับพระเจ้า ในขณะที่ร่างกายกลับเป็นสิ่งที่ไม่มี ความคงทนถาวร เป็นโลกของรูป รส กลิ่น เสียง การสัมผัสรับรู้ เป็นที่มาของความทุกข์ความสุ ขร่างกายยังเป็นสิ่งที่ไม่เคยหยุดนิ่ง คอยสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยเหตุฉะนี้ ร่างกายจึงถูกพิจารณาตัดสินว่าเป็นส่วนที่คอยฉุดรั้ง เป็นอุปสรรคกีดขวางกันไม่ให้จิตวิญญาณได้บรรลุ และเข้าถึงปัญญาและความรู้⁷⁰ นอกจากนี้ในบทสนทนา Gorgias เพลโตได้กล่าวอุปมาส่วนที่เป็น ความปรารถนา (appetite) ความอยาก (desire) ของจิตวิญญาณที่ไม่มีการควบคุมความอยากเอาไว้ เป็นเสมือนเหยือกใส่น้ำมีรูรั่วตรงกันเหยือก ไม่สามารถที่จะเก็บน้ำเอาไว้ได้⁷¹

พัฒนาการในเรื่องจิตวิญญาณของเพลโตเริ่มปรากฏความซับซ้อนและแต่งเติมมากขึ้นผ่าน งานเขียนในรูปบทสนทนาอย่าง Phaedrus โดยเพลโตแบ่งจิตวิญญาณมนุษย์ออกเป็นสามส่วน หรือ ‘ไตรลักษณ์จิต’ ใช้เปรียบเทียบกับม้าลากรดสองตัวกับสารถีคนขี่บรมม้า มีม้าสีขาวตัวแรกเป็นตัวแทน ของจิตวิญญาณในส่วนของความกล้าหาญ (courage) ขณะที่ม้าอีกตัวหนึ่งเป็นตัวแทนในส่วนของ ความปรารถนา (appetite) ความอยาก (desire) โดยมีสารถีคนขี่บรมม้าทำหน้าที่ในฐานะ จิตวิญญาณส่วนปัญญาและเหตุผล (reason) จะต้องรับผิดชอบเป็นผู้ควบคุมจิตวิญญาณทั้งสองส่วนที่ มีสถานะต่ำกว่า เนื้อหาของ Phaedrus ในช่วงต่อมาเพลโตได้แยกแยะจิตวิญญาณกับหน้าที่ความ รับผิดชอบเชื่อมโยงมาถึงเรื่องของการประกอบอาชีพ โดยได้แบ่งออกเป็นเก้าประเภท ไล่เรียงลำดับ จากสูงไปหาต่ำอันประกอบด้วย (1) นักปรัชญา (2) กษัตริย์ที่ปกครองประเทศตามหลักนิติธรรมหรือ อาจเป็นนักรบผู้ปกครอง (3) นักการเมือง นักธุรกิจและนักการเงิน (4) นายแพทย์ บุคคลผู้ใช้แรงงาน

⁷⁰ Plato. Phaedo : 66a, 80a.

⁷¹ Plato. Gorgias : 493a-b.

(5) นักบวช ผู้ประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (6) กวีและนายช่างฝีมือ (7) ชาวนาชาวไร่ (8) นักวาดศิลป์ นักปลุกระดมและสุดท้าย (9) ทหารราชย์⁷²

ในบทสนทนา The Republic เพลโตอธิบายการย้ายสมรรถมีด้านภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นกับนครรัฐเอเธนส์เอาไว้ว่า ‘นิยามความยุติธรรมอันจะเกิดขึ้นนั้น ไม่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกับการที่บุคคลผู้นั้นมีการแสดงออกจากภายนอก แต่มาจากการแสดงออกของสิ่งที่อยู่ภายใน โดยตัวตนและหน้าที่ที่แท้จริงมาจากส่วนต่างๆของจิตวิญญาณลงมือกระทำหน้าที่ของตนเอง ในลักษณะของการไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกายหน้าที่ของส่วนอื่นๆซึ่งไม่ใช่ของตัวเอง เมื่อสิ่งดังกล่าวเกิดขึ้นแสดงว่าบุคคลผู้นั้นได้สร้างระเบียบให้เกิดขึ้นกับบ้านเรือนของเขา และอยู่ในสถานะที่เป็นเจ้านายของตัวเอง เป็นที่ปรึกษาและเพื่อน การปรับจิตวิญญาณทั้งสามส่วนให้สอดคล้องกันเปรียบเสมือนการจัดเสียงของดนตรีในลักษณะสูง กลาง ต่ำ หากแม้ันว่าเกิดส่วนใดที่ล้ำเส้นออกมาก็สามารถจัดการรวมมันเข้าสู่ความเป็นเอกภาพ สร้างความมีวินัยและความประสานสอดคล้องให้เกิดขึ้น...ดังนั้นการกระทำที่ดี มีความยุติธรรมจะต้องมีแหล่งกำเนิดมาจากเหตุผลและสติปัญญาในฐานะความรู้ที่ชี้้นำให้เกิดการกระทำที่ดีและยุติธรรม’⁷³

นอกจากนี้ความสำคัญในความเป็นระเบียบเรียบร้อยของจิตวิญญาณและคุณธรรม อันจะนำมาสู่ความยุติธรรมได้ถูกกล่าวยกย่องเอาไว้ในบทสนทนาอย่าง Gorgias ว่า ‘การเป็นบุคคลผู้มีความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดี แม้ว่าเขาผู้นั้นจะต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์ยากจากการยึดถือคุณธรรมดังกล่าวเอาไว้ ขณะเดียวกันยินยอมที่จะรับความทุกข์ทรมานจากความผิดมากกว่าที่จะลงมือกระทำ ความผิด’⁷⁴

ใน The Republic เล่มที่หนึ่งบทสนทนายระหว่างโสเครตีส กับเซฟาลุส โพลีมาคัสและทราซิมาคัส ที่ทั้งสามคนทำหน้าที่ในฐานะเป็นตัวแทนของคนสามรุ่น โดยแต่ละคนได้ผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาสนทนานิยามความยุติธรรม โดยนิยามความยุติธรรมที่แต่ละคนได้แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงจิตวิญญาณของผู้พูดออกมา เริ่มต้นขึ้นที่ฝ่ายของเซฟาลุสอธิบายความยุติธรรมผ่านความสัมพันธ์ระหว่างลูกหนี้กับเจ้าหนี้ว่าฝ่ายลูกหนี้ต้องคืนทรัพย์สินที่ได้ยืมมาส่งคืนให้แก่เจ้าหนี้อย่างครบถ้วน ซึ่งเป็นนิยามความยุติธรรมของผู้ที่เป็นพ่อค้า สะท้อนถึงจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นความปรารถนาขึ้นมาเป็นฝ่ายนำ ขณะที่โพลีมาคัสในฐานะบุตรของเซฟาลุสได้รับช่วงต่อจากบิดา อธิบาย

⁷²Plato. Phaedrus : 246b-c, 248d-e.

⁷³Plato. The Republic : 443e-444a.

⁷⁴Plato. Gorgias : 469, 475.

ความยุติธรรมผ่านความสามารถในการแยกแยะมิตรออกจากศัตรูรวมถึงการทำดีต่อมิตรทำร้ายต่อศัตรู โดยสิ่งที่โพลีมาคัสพยายามนำเสนอคือการรู้จักเลือกปฏิบัติ (discrimination) เพราะข้อความที่บิดาของเขากำหนดขึ้นนั้นมีความเถรตรงและแข็งกระด้างตายตัวเกินไป (dogmatic) อันจะทำให้เกิดผลร้ายมากกว่าผลดีถ้าเรานำมันไปเป็นหลักปฏิบัติอย่างไม่มีเงื่อนไข ดังนั้นโพลีมาคัสจึงคิดแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการเพิ่มเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความยืดหยุ่นที่ว่าเราไม่จำเป็นที่จะต้องพูดความจริงหรือคืนของคนเสมอไป นั้นหมายถึงว่าเราจะพูดความจริงกับคนที่เป็นมิตรกับเราและเราจะคืนอาวุธให้กับคนที่เป็นมิตรกับเราเท่านั้น เราจะไม่พูดความจริงกับศัตรูของเราและเราจะไม่คืนอาวุธให้กับคนที่เป็นครูของเรา

บทสนทนาถูกส่งต่อมาให้ทราซิมาคัสนิยามความยุติธรรมว่า เป็นผลประโยชน์ของผู้มีอำนาจและผู้ปกครอง คือนิยามที่สะท้อนถึงตัวตนของจิตวิญญาณในส่วนของความกล้าหาญ หรือชนชั้นนักรบ ในบทสนทนาถึงแม้ว่าโสเครตีสยังคงตั้งคำถามต่อนิยามที่สามที่เสนอโดยทราซิมาคัส แต่ข้อสรุปที่ได้นั้นมีได้เป็นการชี้ให้เห็นว่าตัวนิยามนั้นมีปัญหาอย่างที่เกิดขึ้นกับนิยามของเซพาลาคัสหรือของโพลีมาคัส เนื่องจากข้อสรุปที่ได้นั้นยังคงยืนยันว่าความยุติธรรมนั้นยังคงเป็นผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า แต่ผู้แข็งแกร่งกว่าที่ว่าเป็นคือผู้ที่แข็งแกร่งกว่าทางจิตวิญญาณ (psyche) ที่รู้ว่าความดี ความรู้คืออะไรและขณะเดียวกันผลประโยชน์ของผู้ที่แข็งแกร่งกว่านี้ย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่อ่อนแอกว่าด้วย โดยเฉพาะในกรณีของผู้ปกครองซึ่งยอมเป็นผู้ที่แข็งแกร่งกว่าผู้ใต้ปกครอง ซึ่งยอมต้องอ่อนแอกว่าเสมอ แต่โสเครตีสนั้นสามารถทำให้ผู้ปกครองหรือผู้ที่แข็งแกร่งกว่านั้นยอมต้องปกครองเพื่อผลประโยชน์ของตนและผู้ใต้ปกครองด้วย อันทำให้ความหมายของความยุติธรรมนั้นมีได้หมายถึงผลประโยชน์ส่วนตัวเพียงอย่างเดียว นอกจากนิยามดังกล่าวแล้วโสเครตีสยังหันมายกย่องสรรเสริญ ให้คุณค่ากับชีวิตที่มีความยุติธรรมว่าเป็นชีวิตที่ดี แม้ว่าบุคคลผู้นั้นไม่สามารถประสบความสำเร็จจากผลของการลงมือปฏิบัติ หรือได้ผลตอบแทนเป็นทรัพย์สินเกียรติยศและชื่อเสียงก็ตาม⁷⁵

เป้าหมายตลอดไปจนถึงความสำคัญที่อุบัติขึ้นจากแนวคิดในการดูแลจิตวิญญาณ (care of the soul) ของเพลโตคือความพยายามทำให้มนุษย์มองเข้าไปข้างใน (looking-in) เพื่อเป้าหมายในการตรวจสอบและสร้างความเปลี่ยนแปลงกับชาวกรีกให้หลุดพ้นออกจากแนวคิดในจารีตแบบโฮเมอร์ ที่ติดตามมาด้วยนัยของการสร้างสังคมการเมืองในแบบที่ได้มีการพัฒนาก้าวพ้นไปจากการเป็น

⁷⁵Plato. The Republic : 349b. โปรดดูรายละเอียดของความยุติธรรมที่สนทนากันอยู่ใน The Republic เล่มหนึ่งเพิ่มเติมได้ใน ไซยันต์ ไชยพร, “ความยุติธรรม: ตอนที่หนึ่ง” รัฐศาสตร์สาร ปีที่ 20 ,ฉบับที่ 2.

นครรัฐของสุกร (city of sows)⁷⁶ โดยข้อเสนอดังกล่าวพิจารณาได้ว่าเป็นสังคมการเมืองที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองแค่เพียงความต้องการทางด้านร่างกายที่ให้นักโทษสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในเพียงขั้นพื้นฐาน เปลี่ยนแปลงด้วยการยกฐานะไปสู่การสร้างนครรัฐและการดำเนินชีวิตที่มีความยุติธรรมเป็นเป้าหมาย นอกจากนี้หากพิจารณาถึงเรื่องเป้าหมายหลักสำคัญของแนวคิดในเชิงปรัชญาการเมืองเพลโต ซึ่งก็คือความพยายามให้นักโทษแต่ละคนหันมาให้ความสนใจ ลงมือสร้างระเบียบแบบแผนให้กับจิตวิญญาณของตัวเองก่อนที่จะลงมือสร้างสังคมการเมือง⁷⁷

นอกจากนี้ในบทสนทนาเล่มสำคัญอย่าง The Republic เพลโตได้สร้างแบบจำลองจิตวิญญาณมนุษย์ขึ้นมา (model of mind) เพื่อให้มองเห็นถึงองค์ประกอบของ ‘ไตรลักษณ์จิต’ ประกอบขึ้นด้วยสัตว์สามประเภท โดยประเภทแรกคือมนุษย์ถูกเปรียบเทียบกับจิตวิญญาณในส่วนของเหตุผล สัตว์ชนิดที่สองคือสิงโตเปรียบเทียบกับจิตวิญญาณในส่วนความกล้าหาญ และสัตว์ประเภทสุดท้ายอันเป็นตัวแทนของจิตวิญญาณในส่วนความปรารถนา (appetite) ความอยาก (desire) เพลโตได้ยกตัวอย่างของอสูรและสัตว์ร้ายที่มีศีรษะจำนวนมากในเทพปกรณัมกรีกโบราณ อาทิ ซิมเมอร์รา (Chimera) สคีลา (Scylla) และเซอร์เบอร์รัส (Cerberus) อันมีความหมายแสดงให้เห็นถึงการมีจิตวิญญาณที่อัดแน่นไปด้วยความหิวกระหายในเรื่องของกามและอำนาจอยู่ตลอดเวลา⁷⁸

ในบทสนทนา Timaeus⁷⁹ ผลงานของเพลโตที่เขียนขึ้นในช่วงท้ายของชีวิต บรรยายส่วนต่างๆ ของจิตวิญญาณออกมาในลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่องของทฤษฎีองค์กายของรัฐ (Organism Theory of State) ที่เป็นแนวคิดทางการเมืองการปกครองของชาวอินดูโบราณใช้อธิบายระบบวรรณะต่างๆ ทั้งสี่เปรียบเทียบกับอวัยวะต่างๆ ของพระอิศวร ขณะที่เพลโตอธิบายเปรียบเทียบจิตวิญญาณส่วนของเหตุผลตั้งอยู่ในส่วนศีรษะหรือสมอง จิตวิญญาณส่วนที่เป็นความกล้าหาญตั้งอยู่บริเวณทรวงอกหรือหัวใจ ขณะที่จิตวิญญาณส่วนสุดท้ายคือความปรารถนาตั้งอยู่บริเวณท้องของมนุษย์

บทสนทนาอย่าง Gorgias เพลโตทำการเชื่อมโยงจิตวิญญาณของมนุษย์เข้ากับโลกของการเมืองด้วยการยกตัวอย่างอธิบายถึงการดูแลจิตวิญญาณ (care of the soul) ผ่านวิธีการควบคุมให้อยู่บนฐานคุณธรรมในเรื่องของความพอเหมาะพอควร (temperance) ซึ่งก็คือความสามารถใน

⁷⁶Patocka, op.cit.p.120.

⁷⁷Plato. The Republic : 592b-c.

⁷⁸Plato. The Republic : 588c-e.

⁷⁹Plato. Timaeus : 69c-73b.

การปกครองตัวเอง เป็นเจ้านายตัวเอง (self-mastery) มีความหมายเชื่อมโยงเข้ากับศิลปะในการปกครอง (art of government) ที่ได้พูดผ่านโสเครตีสว่า ‘ข้าพเจ้ามีความเชื่อมั่นว่าข้าพเจ้าเป็นหนึ่งในชาวเอเธนส์เพียงไม่กี่คน หรือบางทีอาจจะไม่มีเลยที่ได้ศึกษาศิลปะแห่งการปกครองอันแท้จริง และข้าพเจ้าเป็นมนุษย์เพียงผู้เดียวที่ยังมีชีวิตอยู่ที่ได้นำสิ่งดังกล่าวมาใช้ปฏิบัติ’ ซึ่งภาระกิจดังกล่าวยังหมายถึงศิลปะการเป็นผู้นำหรือผู้ปกครอง (art of statesmanship) ก็คือภาระกิจการทำให้ ‘จิตวิญญาณของพลเมืองบรรลุถึงความสมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้’⁸⁰ ซึ่งภาระกิจดังกล่าวยังหมายถึงศิลปะการเป็นผู้นำผู้ปกครองแต่ ไม่ลงมือปกครองจริงตามธรรมเนียมปฏิบัติ (nomos)

ภารกิจของผู้ปกครองในลักษณะดังกล่าวยังปรากฏอยู่ในงานเขียนชิ้นสำคัญทางปรัชญาการเมืองอย่าง The Republic เพลโตกำหนดพันธกิจหลักของผู้ปกครอง คือการทำให้พลเมืองทั้งหลายของนครรัฐบรรลุถึงความสุขเท่าที่สามารถจะกระทำให้ได้ โดยก่อนที่จะสร้างสิ่งดังกล่าวให้เกิดขึ้นมา เพลโตเรียกร้องให้ผู้ปกครองต้องเป็นบุคคลมีความรู้และความเข้าใจในเรื่องของธรรมชาติมนุษย์ หรือในอีกความหมายหนึ่งก็คือความรู้ในธรรมชาติของจิตวิญญาณ ซึ่งถือเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับตัวตนของตัวเอง (self-knowledge) อันมีความหมายถึงการได้รู้จักตัวเองเป็นอย่างดีเสียก่อน ด้วยเหตุดังกล่าวความรู้เกี่ยวกับตัวเองจึงเป็นความรู้ที่ไม่สามารถแยกออกจากการเข้าใจมนุษย์เข้าใจคนอื่น ๆ ไปพร้อมๆกัน* และเป็นจุดเริ่มต้นการเมืองแห่งจิตวิญญาณว่าด้วยความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างจิตวิญญาณ ผู้ปกครองและระบอบการเมือง**

⁸⁰Plato. Gorgias : 521d, 464a-b.

* ในบทสนทนาชื่อ Phaedrus (270a-d) ความหมายในความรู้เกี่ยวกับตัวตนของตัวเองนอกเหนือไปจากความเข้าใจตัวเองในฐานะองค์รวม (a whole person) การเข้าใจจิตวิญญาณของตัวเอง (my soul) และจิตวิญญาณในฐานะจิตวิญญาณที่เป็นสากล (cosmic soul) ซึ่งความหมายในความรู้เกี่ยวกับตัวตนของตัวเองดังกล่าวเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับความรู้ในโลกของแบบ (knowledge of Ideas) นอกจากการเชื่อมโยงในข้างต้นแล้ว ความรู้เกี่ยวกับตัวตนของตัวเองยังเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียกว่า บุคลิกลักษณะ (character) ความทรงจำ (recollection) ระหว่างมนุษย์กับโลกภายนอก (โปรดดู Charles L. Griswold, Self-Knowledge in Plato's Phaedrus.(New Haven:Yale University Press, 1986), pp.3-4.)
โปรดดู The Republic : 420b-c, 521d.

** ดับบลิว.เค.ซี. เกิททรี (W.K.C Guthrie) นักวิชาการด้านคลาสสิกตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหนังสือ The Republic ว่าเนื้อหาและรายละเอียดในเล่มครั้งหนึ่งถูกจัดเป็นผลงานชิ้นสำคัญในทางทฤษฎีการเมืองและปรัชญาการเมือง ส่วนความสำคัญอีกครั้งหนึ่งที่เหลือคือการอธิบายถึงเรื่องราวการเมืองแห่งจิตวิญญาณของมนุษย์ได้อย่างละเอียดและซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการที่เพลโตมีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตวิญญาณ และทำการแบ่งจิตวิญญาณของมนุษย์ออกเป็นสามส่วน (tripartite soul) นับว่าเป็นจุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและโฉมหน้าเกี่ยวกับแนวคิดจิตวิญญาณของมนุษย์ในอารยธรรมตะวันตก (โปรดดู W.K.C. Guthrie, A History of Greek Philosophy: Vol.IV Plato:the Man and his Dialogues earlier period. (Cambridge:Cambridge University Press, 1971),.pp.230-231.

ในบทสนทนา The Republic เพลโตได้อธิบายถึงความรู้ในธรรมชาติจิตวิญญาณมนุษย์ว่า ‘จิตวิญญาณมนุษย์มีองค์ประกอบหรือส่วนต่างๆมากกว่าหนึ่งส่วนมาผสมอยู่ร่วมกัน จิตวิญญาณส่วนแรกคือการเรียนรู้ ส่วนต่อมาคือความรู้สึกในเรื่องศักดิ์ศรีเกียรติยศ และส่วนที่สามคือความปรารถนา ความอยากที่จะเสพอาหาร กามารมณ์และสิ่งต่างๆที่ใกล้เคียงกัน’⁸¹ ความแตกต่างจากพื้นฐานที่องค์ประกอบดังกล่าวมีอยู่ ทำให้มีผลเกิดความขัดแย้ง ความไม่ประสานลงรอยในจิตวิญญาณมนุษย์ขึ้นมา การสร้างและทำให้เกิดจิตวิญญาณที่มีเอกภาพ มีความประสานสอดคล้อง ปราศจากความขัดแย้งระหว่างส่วนต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนที่เป็นความปรารถนา ความต้องการ ที่ต้องอยู่ภายใต้การดูแลและควบคุมจากส่วนที่เป็นปัญญาและเหตุผล เพลโตถือเป็นหัวใจอันสำคัญในการที่ทำให้มนุษย์ผู้นั้นสามารถเป็นนายเหนือตัวเอง หรือปกครองตัวเองได้ซึ่งก็คือส่วนต่างๆของจิตวิญญาณจะต้องอยู่ภายใต้เอกของเหตุผลและสติปัญญาเท่านั้น

เพื่อที่จะเข้าใจธรรมชาติของจิตวิญญาณมนุษย์ เพลโตอธิบายความขัดแย้งในจิตวิญญาณมนุษย์ที่เกิดมาจากส่วนต่างๆ ผ่านแนวคิดที่ว่าด้วย ‘metaxy’* ในฐานะที่จิตวิญญาณมีธรรมชาติการเคลื่อนไหวในลักษณะของการแกว่งตัวไปมาระหว่างเอกภาพกับความไร้ระเบียบ ความสุขกับความเจ็บปวด ความยุติธรรมกับความอยุติธรรม ความประสานกลมกลืนกับความไม่ลงรอยอยู่ตลอดเวลา เพลโตกล่าวถึงการเคลื่อนไหวดังกล่าวว่าจิตวิญญาณสามารถกระทำการเคลื่อนไหวตัวและหยุดนิ่งไปในเวลาเดียวกันได้* แสดงให้เห็นว่าจิตวิญญาณกำลังต่อสู้กับกิเลสตัณหาอยู่⁸² ขณะเดียวกันนั้นเพื่อที่จิตวิญญาณจะไม่โดนดึงกระชากไปมาอยู่ระหว่างความปรารถนาอันหลากหลายและไม่มีที่สิ้นสุด หรือตกอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งระหว่างส่วนที่เป็นความกล้าหาญกับส่วนที่เป็นความปรารถนาและ

⁸¹Plato. The Republic : 436c-437a.

* metaxy หรือ metaxu มีความหมายเท่ากับคำว่าระหว่างกลาง (between) และตัวกลาง (intermediaries) มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวกลางหรือฝ่ายที่สามที่มาประสาน ทำให้ความขัดแย้งมีข้อยุติสามารถหาทางออกและความสมดุลเกิดขึ้นกับจิตวิญญาณ (โปรดดู F.E. Peter. Greek Philosophical Terms: A Historical Lexicon. (New York: New York University Press, 1967) ,p.47. นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายที่กล่าวอ้างถึง Eros ในฐานะตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับเทพเจ้า ทำให้ Eros อยู่ในฐานะกึ่งมนุษย์กึ่งเทพ (daimon) ทางด้านไซเคติสเคยนิยามตัวเองเข้ากับสถานะกึ่งมนุษย์กึ่งเทพดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ธรรมชาติของจิตวิญญาณในความเป็น Eros มีแรงขับที่จะทำให้มนุษย์ก้าวขึ้นไปถึงขั้นที่ใกล้เคียงกับเหล่าเทพเจ้า แต่ในขณะที่เดียวกันมันก็พร้อมที่จะเป็นแรงดูดกระชากให้มนุษย์หล่นมาจากสถานะเดิมของตัวเอง ลงไปมีสถานะภาพที่ใกล้เคียงกับสัตว์เดรัจฉานได้ (โปรดดู Paul Friedlander. Plato: An Introduction. Translated by Hans Meyerhoff, (New York: Bollingen Foundation Inc, 1969), pp.41-43, 53. และ Bruno Snell. The Discovery of the Mind: In Greek Philosophy and Literature. Translated by T.G. Rosenmeyer, (New York: Dover Publications, Inc:1982) , p.218.

*มาจากภาษาอังกฤษว่า ‘for one thing to be at the same time, and with the same part of itself, at rest and in motion.’

⁸²Plato. The Republic : 436c-437a.

สุดท้ายเพื่อที่จะยุติความขัดแย้งดังกล่าวจำเป็นต้องเกิดสิ่งที่เรียกว่าความรู้ในจิตวิญญาณ ซึ่งผ่านสิ่งที่เรียกว่าการรู้จักตัวเองอันเป็นที่มาของ ‘metaxy’ ในการหาจุดกึ่งกลางหรือการหาคนกลาง ซึ่งก็คือการที่จิตวิญญาณในส่วนที่เป็นเหตุผลและสติปัญญามาทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสิน เป็นส่วนที่นำความสมดุล ความมีเอกภาพ ความประสานสอดคล้องปราศจากความขัดแย้งให้กลับมาสู่จิตวิญญาณ

เพลโตกับผลงานในการจัดระเบียบให้กับจิตวิญญาณ

เมื่อจิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว

การเมืองของจิตวิญญาณได้เริ่มต้นขึ้นมาจากความกลัวและความไม่ไว้วางใจต่อจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นความปรารถนา และความกลัวดังกล่าวทำให้เพลโตเกิดความพยายามทำการปกครองไปพร้อมกับความต้องการควบคุมจิตวิญญาณในส่วนความปรารถนา โดยจิตวิญญาณที่ถูกปกครองด้วยความปรารถนา ถือเป็นวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคม และทางเพลโตเองพิจารณาว่าการดำเนินชีวิตที่จิตวิญญาณถูกปกครองด้วยความปรารถนา ถือเป็นชีวิตที่ว่างเปล่าและน่าขยะแขยง เพื่อที่มนุษย์จะหลุดพ้นออกไปจากการตกอยู่ใต้การปกครองในลักษณะทรราชย์ของความปรารถนา รวมถึงการจําหน ต่อความอยากอันไม่มีที่สิ้นสุด เพลโตในฐานะนายแพทย์แห่งจิตวิญญาณ⁸³ ผู้มีความเชื่อมั่นว่าการที่จะทำให้มนุษย์สามารถจะบรรลุถึงชีวิตที่ดี มีความสุขได้นั้นจิตวิญญาณจะต้องได้รับการช่วยเหลือ ในลักษณะที่ได้รับการปลดปล่อยจากจิตวิญญาณในส่วนเหตุผลและปัญญาก้าวขึ้นมาทำการปกครองเป็นนายเหนือจิตวิญญาณส่วนอื่น

เพลโตทำการอธิบายด้วยการแยกแยะจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นความปรารถนาออกมาเป็นสองส่วน อันประกอบด้วยส่วนที่จำเป็น (necessary) ที่สร้างคุณประโยชน์และส่วนที่ไม่จำเป็น (unnecessary) ที่ไม่สร้างคุณประโยชน์ใดๆให้กับมนุษย์มีหน้าซ้ำยังสร้างให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่างๆตามมาอีกมากมาย เพลโตยอมรับความสำคัญในส่วนของความปรารถนาที่จำเป็น ในฐานะที่เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างให้เกิดแรงขับเคลื่อน แรงผลักดัน และแรงกระตุ้นให้มนุษย์ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขณะเดียวกันได้ปฏิเสธพร้อมเป็นปฏิปักษ์กับความปรารถนาที่ไม่จำเป็น ซึ่งเพลโตเชื่อว่ามนุษย์สามารถจะหลีกเลี่ยงและหลุดพ้นจากการถูกควบคุมของความปรารถนาที่ไม่จำเป็นได้ หากบุคคลผู้นั้นได้รับการศึกษา การฝึกอบรมที่ดีและถูกต้องมาตั้งแต่อายุน้อย⁸⁴ แต่ถ้าหากปล่อย

⁸³ Plato. Gorgias : 503a-d.

⁸⁴ Plato. The Republic : 558d-559a.

เอาไว้ไม่มีการควบคุมดูแลก็จะเกิดพัฒนาการในลักษณะที่ว่า “ความรุนแรงและความไร้ระเบียบที่มาจากความปรารถนาที่ไม่จำเป็น มีความสามารถที่จะบันดาลให้เกิดความชั่วร้ายทุกชนิดให้เกิดขึ้นมา แต่สำหรับมนุษย์บางคนที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกฎระเบียบ ขณะเดียวกันส่วนของความปรารถนาที่จำเป็นได้ร่วมมือเป็นพันธมิตรกับส่วนที่เป็นปัญญาและเหตุผล ทำให้สามารถควบคุมและอาจถึงขั้นขจัดความปรารถนาที่ไม่จำเป็นออกไปจนหมดสิ้น ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ไม่สามารถควบคุมความปรารถนาที่ไม่จำเป็นเอาไว้ได้มันก็จะเติบโตและขยายตัวจนเป็นเจ้านายปกครองบุคคลผู้นั้น⁸⁵

เพลโตได้พิสูจน์ว่าความสุข (happiness and pleasure) ที่ตอบสนองจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นความปรารถนาเป็นเพียงแค่การตอบสนองต่อความอยากทางด้านร่างกาย ถือเป็นความต้องการเฉพาะหน้า และการแสวงหาในแบบชั่วครั้งชั่วคราว ซึ่งเพลโตได้เปรียบเทียบสิ่งดังกล่าวกับความอยากอาหาร อากาศกระหายน้ำที่เกิดกับร่างกายของมนุษย์เฉกเช่นเดียวกันกับเมื่อเกิดอาการคันที่ต้องรักษาด้วยการเกา⁸⁶ ขณะที่บทสนทนา Phaedo เพลโตวิพากษ์ผู้คนส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอย่างมีขอบเขตไปกับการตอบสนองความต้องการของร่างกายว่าเป็นคนโง่เขลา ไม่มีความรู้ที่แท้จริงและเหมาะสม เพราะยึดติดอยู่กับเรื่องของการเชื่อว่าสิ่งที่ตัวเองแสวงหาเพื่อตอบสนองความต้องการนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องและมีความจำเป็นต่อชีวิตจริงๆ⁸⁷ คำอธิบายในลักษณะเดียวกันนี้ยังปรากฏอยู่ใน The Republic เพลโตเปรียบเทียบผู้คนส่วนใหญ่ของสังคมที่ไม่เคยสัมผัสรับรู้กับภูมิปัญญาความเลิศล้ำของมนุษย์ว่า เหมือนฝูงวัวที่สายตาก็มองไปยังพื้นดินและติดอยู่กับรางหญ้าที่ตัวเองต้องการบริโภคเท่านั้น⁸⁸

ใน The Republic เพลโตได้เดินทางมาถึงข้อสรุปว่าการดูแลจิตวิญญาณ (care of the soul) มีความสำคัญอยู่เหนือกว่าการดูแลร่างกาย (care of the body) เพื่อพิสูจน์ข้อเสนอดังกล่าวเพลโตได้อธิบายด้วยการจัดแบ่งความสุขออกมาเป็นสามประเภทเรียงลำดับจากน้อยที่สุดขึ้นไปหามากที่สุด โดยเริ่มต้นจากความสุขที่มนุษย์ได้รับการตอบสนองความอยาก ความต้องการทางด้านร่างกาย (bodily happiness) ถัดขึ้นมาจากความสุขดังกล่าวก็คือความสุขจากการที่มนุษย์ผู้นั้นมีสุขภาพที่ดีและแข็งแรง คือเป็นบุคคลมีร่างกายที่ปราศจากความเจ็บปวดและป่วยไข้ด้วยโรคต่างๆ (relief from pain) ส่วนความสุขในขั้นสุดท้ายซึ่งถือเป็นขั้นสูงสุดก็คือความสุขที่เกิดขึ้นมาจากการมี

⁸⁵Plato. The Republic : 571b-c.

⁸⁶Plato. Gorgias : 494a-c.

⁸⁷Plato. Phaedo : 83d.

⁸⁸Plato. The Republic : 586a-c.

ปัญญาและเหตุผลที่จะได้มาซึ่งความรู้ และความเข้าใจในความจริงหรือโลกของแบบ (Idea of Form) ที่เพลโตยกย่องให้ความสำคัญเป็นคุณสมบัติหลักในความสุขยอดของมนุษย์ (human excellence)⁸⁹

จิตวิญญาณที่ถูกปกครองจากความปรารถนา นอกจากจะถูกพิจารณาว่าอยู่ห่างไกลจากความยุติธรรมแล้วยังปรากฏเป็นจิตวิญญาณที่ต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์ ความขัดแย้ง สร้างให้เกิดการแตกแยกเป็นกลุ่มก้อนขึ้นมา เพลโตได้อธิบายความบกพร่องของจิตวิญญาณดังกล่าวผ่านตัวอย่างจิตวิญญาณของเหล่าคนงาน ที่วันวายตั้งเป้าหมายไปกับการแสวงหาเงินทอง ความร่ำรวยมั่งคั่งทางด้านวัตถุเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการอยากได้ไว้ในครอบครอง แต่การได้มาซึ่งเงินทองเพลโตพิจารณาว่าเป็นเพียงการบรรเทาเบาบางความต้องการ ความปรารถนาอันมีอยู่ไม่สิ้นสุดของเหล่าคนงาน ในทางกลับกันหากไม่สามารถหาเงินทองมาสะสมเก็บเอาไว้ก็จะเกิดความทุกข์เกิดขึ้นมา หรือในอีกนัยหนึ่งนั้นเพลโตเชื่อว่าจิตวิญญาณของเหล่าคนงานดำเนินอยู่ภายใต้วัฏจักรของความอยากสลับกลับไปมากับการบรรเทาความอยาก*

เพลโตอธิบายให้เห็นถึงจิตวิญญาณที่ถูกความปรารถนาปกครอง มีความแตกต่างและตรงกันข้ามกับจิตวิญญาณของนักปรัชญา ที่ใช้เหตุผลและปัญญาเป็นส่วนชี้นำและปกครองที่จะนำมาถึงความยุติธรรมและความสุขเอาไว้ว่า ‘ถ้าจิตวิญญาณทั้งหมดของมนุษย์ปฏิบัติตามโดยไม่กระด้างกระเดื่องต่อส่วนที่รักในปัญญาและเหตุผล ความขัดแย้งภายในก็ไม่เกิดขึ้น ขณะเดียวกันจิตวิญญาณแต่ละส่วนก็มีความสุขจากการทำหน้าที่ของตัวเองไป’ นอกจากนี้เพลโตได้ยกตัวอย่างถึงชีวิตของนักปราชญ์ว่าเป็นชีวิตที่มีคุณค่าอยู่ในตัวมันเอง (รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ) เนื่องจากสาเหตุที่ว่า ‘เรากล่าวได้ว่าสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง สิ่งที่อมตะและสิ่งที่เป็นสัจจะ คือสิ่งที่นักปราชญ์ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งที่ได้กล่าวมานั้นคือสิ่งที่นักปราชญ์กระทำการเสาะแสวงหา อันเป็นการเสาะแสวงหาที่มีคุณค่า มีความสูงส่งกว่าการเสาะแสวงหาของผู้พิทักษ์และเหล่าสามัญชน’⁹⁰

ดังนั้นจิตวิญญาณที่มีความสุขและความยุติธรรม เกิดมาจากการมีสมดุลและความประสานกลมกลืนกันระหว่างจิตวิญญาณทั้งสามส่วนได้ปฏิบัติหน้าที่ ในลักษณะที่รู้หน้าที่ของตัวเองโดยไม่ไปก้าวก่ายหน้าที่ของส่วนอื่น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับส่วนที่เป็นความปรารถนาจะต้องถูกควบคุม

⁸⁹Plato. The Republic : 583c-585b.

*เพลโตตัดสินว่าระบอบคณาธิปไตย ระบอบประชาธิปไตยและระบอบทรราชย์ เป็นระบอบการปกครองที่เสื่อมและอยู่ห่างจากความยุติธรรม เนื่องจากระบอบการปกครองและจิตวิญญาณของผู้ปกครองอยู่ภายใต้การปกครอง การชี้นำของความปรารถนา

⁹⁰Plato. The Republic : 587a, 583a.

ด้วยการสร้างให้เกิดความพอดีขึ้นมา (moderation) ในทางตรงกันข้ามผู้ที่ไม่สามารถปกครองความปรารถนาของตัวเองได้มีแนวโน้ม ที่จ้องจะทำลายและละเมิดผลประโยชน์ของผู้อื่นในสังคม เพราะฉะนั้นความปรารถนาที่มากเกินไป (pleonexia) เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความอยุติธรรม เพราะความต้องการที่มีมากกว่าที่ตัวเขาผู้นั้นควรจะได้ ทำให้ต้องไปแย่งชิงเอามาจากผู้อื่น

เพลโตกับความพยายามในการสถาปนาความรู้ในแบบการเมืองแห่งจิตวิญญาณ

ในตอนท้ายของบทสนทนา The Republic เพลโตกล่าวถึงความปรารถนาของตัวเองว่า ต้องการที่จะสถาปนาความยุติธรรมเกิดขึ้นกับจิตวิญญาณมนุษย์และนครรัฐ ความต้องการในสิ่งดังกล่าวทำให้เพลโตมีความพยายามที่จะออกแบบสร้างให้นครรัฐหรือเมืองอยู่ในลักษณะของจริยสังคม (ethical society) และชุมชนศีลธรรม (moral society) อธิบายผ่านความสัมพันธ์ระหว่างจิตวิญญาณกับนครรัฐที่ประกอบขึ้นด้วยมนุษย์ ขณะเดียวกันมนุษย์แต่ละบุคคลมีจิตวิญญาณที่เรียกว่า ‘ไตรลักษณ์จิต’ (tripartite soul) เพลโตเรียกนครรัฐว่าเป็นจิตวิญญาณที่ขยายใหญ่ (soul writ large) โดยให้เหตุผลว่าการมองเข้าไปยังสิ่งที่มีขนาดใหญ่กว่าย่อมทำให้มองเห็นสิ่งต่างๆ ที่ต้องการศึกษาได้ง่ายกว่า มีความชัดเจนมากกว่าที่จะมองไปยังสิ่งที่มีขนาดเล็กก่อน⁹¹

ดังนั้นเมืองหรือนครรัฐกับมนุษย์แต่ละคนนั้นจึงมีส่วนประกอบที่เหมือนกัน มีความแตกต่างกันที่ด้านของขนาดและปริมาณเท่านั้น กล่าวคือนครรัฐประกอบขึ้นด้วยประชากรสามชนชั้น คือชนชั้นปราชนย์ หรือผู้ปกครอง (ruler) ชนชั้นผู้พิทักษ์ (guardian) ทำหน้าที่ป้องกันและรักษานครรัฐ และชนชั้นผู้ผลิต ทำการพาณิชย์ และเกษตรกรรม ที่เพลโตได้อธิบายผ่านเรื่องราวทาง ‘ปกรณัมว่าด้วยโลหะธาตุ’ (myth of metal) ว่า ‘พวกเราทั้งหลายในนครรัฐเมื่อพระเจ้าสร้างเราขึ้นมา พระองค์ทรงใช้ส่วนผสมของทองคำอันมีค่ามากที่สุดในการสร้างบุคคลผู้จะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง พระองค์ใช้เงินสร้างบุคคลผู้จะทำหน้าที่เป็นผู้พิทักษ์ และเหล็กกับทองแดงสำหรับการสร้างชาวนาและช่างฝีมือ’⁹²

ขณะเดียวกันหากพิจารณาไปยังความเป็น ‘ไตรลักษณ์จิต’ ภายในตัวมนุษย์แต่ละคน ประกอบขึ้นด้วยส่วนของการรักในปัญญาความรู้ ส่วนของความกล้าหาญที่รักในความมีเกียรติยศ

⁹¹ Plato. The Republic : 592, 368d.

⁹² Plato. The Republic : 415a-b.

ชื่อเสียงและส่วนที่รักในความปรารถนาและความสุข ดังนั้นการนำนครรัฐมาเปรียบเทียบกับจิตวิญญาณมนุษย์ เปรียบเสมือนกับการนำเอาไม้สองชิ้นมาประกบกันเพื่อที่จะได้เกิดประกายของความยุติธรรมขึ้นมา* ซึ่งเพลโตมีความเชื่อมั่นว่าศิลปะแห่งการปกครองเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากศิลปะแห่งการควบคุมและดูแลจิตวิญญาณได้

เพลโตอธิบายสภาวะของสงครามกลางเมือง (stasis) ระหว่างจิตวิญญาณทั้งสามส่วนผ่านระบอบประชาธิปไตย ที่ถูกจัดลำดับให้เป็นระบอบการปกครองที่เสื่อมปราศจากความยุติธรรม อยู่ห่างไกลจากระบอบการปกครองที่สมบูรณ์แบบ โดยต้นกำเนิดของระบอบประชาธิปไตยมาจากการที่ชนชั้นผู้ผลิตและชนชั้นล่างที่มีจำนวนมากของนครรัฐ เกิดความคิดไม่เชื่อฟังชนชั้นผู้ปกครองภายใต้ระบอบการปกครองแบบคณาธิปไตยอีกต่อไป จึงลงมือกระทำการโค่นล้มและยึดอำนาจจากชนชั้นผู้ปกครองมาแจกจ่ายอยู่ในการครอบครองแก่คนจำนวนมากของสังคม ที่ไม่มีทักษะความรู้และความสามารถใดๆในเรื่องการปกครอง นอกจากเรื่องของอำนาจทางการเมืองแล้ว ระบอบประชาธิปไตยยังทำการแจกจ่ายความมีเสรีภาพ ความเสมอภาคให้แก่สมาชิกอย่างเท่าเทียมและไม่มีข้อจำกัดใดๆ มีผลให้ผู้คนในระบอบประชาธิปไตยไม่ต้องทำหน้าที่ที่ตัวเองมีทักษะความถนัด ผู้คนภายใต้ระบอบประชาธิปไตยสามารถประพฤติตัวตามความอยากและความชอบ ออกแบบชีวิตไปตามจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นความปรารถนาจะชี้นำไป ขณะที่ความไร้เอกภาพ และขาดระเบียบแบบแผนของผู้คนดังกล่าว ทำให้ระบอบการปกครองเขยิบเข้าใกล้สภาพความเป็นอนาธิปไตย⁹³ ดังนั้นเพลโตพิจารณาตัดสินว่าระบอบประชาธิปไตย เป็นตัวอย่างระบอบการปกครองที่มีความยุติธรรม* สร้างความวุ่นวาย นอกจากนี้ยังเป็นระบอบการปกครองที่ปูทางให้การเกิดระบอบทรราชย์ ที่จะเป็นผู้ปกครองและสร้างระบอบการปกครองที่เลวร้ายและเสื่อมที่สุดให้เกิดขึ้นมา

ก่อนหน้าที่ระบอบประชาธิปไตยจะได้ถือกำเนิดขึ้นมานั้น ระบอบการปกครองที่มีมาก่อนหน้าได้แก่ระบอบคณาธิปไตย ซึ่งถือเป็นระบอบการปกครองที่เหล่าผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญแก่จิต

* 'If we look at the two side by side, perhaps we can get a spark from them. Like rubbing dry sticks together. If that makes justice appear, we shall have confirmed it to our satisfaction.' Plato. The Republic : 441c, 435a.

⁹³Plato. The Republic : 558a-c.

* นอกจากนั้นเพลโตเปรียบเทียบความยุติธรรมที่เกิดขึ้นกับนครรัฐว่า มีสภาพไม่แตกต่างไปจากร่างกายมนุษย์ที่โดนทำลายให้เสียความสมดุล เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้นมา กลายเป็นชีวิตที่ไม่มีคุณค่าถึงแม้ว่าเจ้าของร่างกายนั้นจะเพียงพร้อมไปด้วยทรัพย์สินเงินทองและอำนาจอยู่ในมือก็ตาม (The Republic, 2001: 445b)

วิญญาณในส่วนที่เป็นเหตุผลและสติปัญญา การละทิ้งไม่ให้ความสนใจแก่การแสวงหาความรู้ทำให้จิตวิญญาณของผู้ปกครองในระบอบประชาธิปไตย กลายสภาพมาเป็นระบอบการปกครองระบอบแรกที่จิตวิญญาณของผู้ปกครอง ถูกครอบครองและปกครองโดยจิตวิญญาณในส่วนความปรารถนาอย่างเต็มรูปแบบ ทำให้การบริหารบ้านเมืองมุ่งเน้นแต่เรื่องของการแสวงหาเงินทอง สะสมความร่ำรวยมั่งคั่งทางด้านวัตถุ ให้ความสนใจกับเรื่องราวที่เป็นรูปธรรมเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณถูกตัดสินใจว่าเป็นสิ่งที่เป็นนามธรรมไม่สามารถนำมาสร้างให้เกิดประโยชน์ การปกครองได้มุ่งไปยังเรื่องของการหาเงินทอง และผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่ดำเนินไปพร้อมกับช่วยเหลือเกื้อหนุนแก่ครอบครัว เหล่าพรรคพวกเพื่อนฝูงของเหล่าผู้ปกครองเอง ทำให้นครรัฐตกอยู่ในสภาพแบ่งแยกออกเป็นสองนครระหว่างเหล่าคนรวยกับคนจน ที่ยุติลงด้วยภาพของสงครามกลางเมืองที่เหล่าผู้ปกครองผู้มีความร่ำรวยมั่งคั่งถูกโค่นล้มให้ลงจากอำนาจโดยน้ำมือของคนจนจำนวนมาก

ระบอบการปกครองที่มีนักปราชญ์ในฐานะเป็นผู้ปกครอง ได้รับการยอมรับจากเพลโตว่าเป็นระบอบการปกครองที่ดีที่สุด เนื่องจากกษัตริย์นักปราชญ์ทำการปกครองด้วยเหตุผลและสติปัญญา มีคุณธรรม พร้อมความรู้อันแท้จริงในโลกของแบบ บริหารปกครองบ้านเมืองโดยมีเป้าหมายมุ่งไปยังการทำให้เกิดความดี ความสุข ที่ไม่กระจุกตัวอยู่แต่กับตัวของผู้ปกครองและพรรคพวกเพื่อนฝูง แต่กระจายให้กับผู้คนทั่วทั้งนครรัฐ ในทางกลับกันหากผู้ปกครองบริหารจัดการบ้านเมืองโดยขาดเหตุผลและสติปัญญาเป็นส่วนนำ การปกครองนครรัฐที่ใช้ความปรารถนา ความต้องการของตัวผู้ปกครองเองมาเป็นที่ตั้งทำให้เกิดระบอบการปกครองที่ขาดความยุติธรรมขึ้นมา ยกตัวอย่างเช่นระบอบประชาธิปไตย อันนับได้ว่าเป็นระบอบการปกครองที่เอื้ออำนวยและสร้างประโยชน์ให้กับบุคคลที่มีความร่ำรวยเฉพาะกลุ่ม เช่นเดียวกันกับระบอบประชาธิปไตยที่มีความเอื้ออาทรกับเหล่าคนจนหรือเฉพาะกับชนชั้นล่างเท่านั้น⁹⁴

การที่จะทำให้จิตวิญญาณมนุษย์เกิดความเป็นรูปแบบมีระเบียบแบบแผน ความสมดุลระหว่างส่วนต่างๆ และบังเกิดเป็นความยุติธรรมขึ้นมา เพลโตแนะนำให้กระทำผ่านการศึกษาและอบรมด้วยการปลูกฝังสิ่งดังกล่าวกันตั้งแต่วัยเด็กด้วยเหตุผลที่ว่า ‘...สำหรับการปกครองเยาวยชนของเรานั้น จะไม่อนุญาตให้มีเสรีภาพจนกว่าจะทำการสถาปนาระบอบการปกครองให้เกิดความยุติธรรมขึ้นภายในจิตวิญญาณเสียก่อน โดยเราจะใช้ส่วนที่ดีที่สุดที่มีอยู่เลี้ยงดูอบรม ทำให้ส่วนที่

⁹⁴ Julia Annas. (1981) An Introduction to Plato's Republic. Oxford : Clarendon Press.,pp.32-35.

ดีที่สุดเกิดขึ้นมากับเยาวยวชน หลังจากนั้นเราจึงจะปล่อยให้เขามีเสรีภาพ'⁹⁵ ดังนั้นการปลูกฝังความเป็นระเบียบแบบแผนเพื่อสร้างความยุติธรรมขึ้นกับจิตวิญญาณของเยาวยวชน ที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้ปกครองเมื่อผ่านการฝึกฝนและทดสอบ ถือได้ว่าเป็นการดูแลจิตวิญญาณสร้างให้เป็น 'ผู้กระทำการทางศีลธรรม' (moral agent) ที่จะมีสำนึกความรับผิดชอบ มีส่วนที่เป็นเหตุผลและสติปัญญาเอาไว้คอยห้ามปรามตักเตือนอยู่ตลอดเวลา

กระบวนการเลี้ยงดูอบรม รวมไปถึงให้การศึกษาอย่างถูกวิธีนับว่าเป็นการปลูกฝังให้มนุษย์เป็น 'ผู้กระทำการทางศีลธรรม' ได้ถูกส่งผ่านมาทางจิตวิญญาณของผู้คนภายใต้ระบอบการปกครองต่างๆ อาทิ ระบอบพลาธิปไตยที่การอบรมเลี้ยงดูในวัยเด็กได้ปลูกฝังให้จิตวิญญาณมีความกล้าหาญให้คุณค่าและยกย่องเรื่องของความมีเกียรติยศและชื่อเสียงที่ได้มาจากการอุทิศตัวรับใช้สังคม ขณะที่จิตวิญญาณภายใต้ระบอบประชาธิปไตยผ่านการอบรมเลี้ยงดูให้คำนึงถึงแต่เรื่องของการหาเลี้ยงชีพแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุ มีจิตวิญญาณที่ต้องคิดคำนวณไปพร้อมกับการแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดจากการตัดสินใจ (rational choice) และระบอบประชาธิปไตยที่มีการปกครองโดยปราศจากการบังคับ นับเป็นการบ่มเพาะจิตสำนึกในเรื่องเสรีภาพ (freedom) ให้เกิดขึ้นกับจิตวิญญาณของผู้คนพลโตเชื่อมั่นว่าระบอบการปกครองที่ยุติธรรมมีได้เพียงหนึ่งเดียว ก็คือระบอบการปกครองที่นักปราชญ์เป็นผู้ปกครอง แต่ระบอบการปกครองที่เสื่อม ถอยห่างจากความยุติธรรมและมีความชั่วร้าย อันเกิดจากน้ำมือของผู้ปกครองนั้นสามารถเกิดขึ้นได้หลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่ระบอบพลาธิปไตย คณาธิปไตย ประชาธิปไตย และทรราชย์ เฉกเช่นกับจิตวิญญาณที่สมบูรณ์ของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นจากการที่จิตวิญญาณในส่วนเหตุผลและปัญญา อยู่ในฐานะเป็นผู้นำปกครองส่วนที่เป็นความกล้าหาญและส่วนที่เป็นความปรารถนา โดยใน The Republic เล่มที่เก้า พลโตได้ยกตัวอย่างระบอบทรราชย์ ในฐานะของการเป็นระบอบการปกครองที่เลวร้ายและมีความเสื่อมที่สุดขึ้นมาบรรยายว่า สามารถสร้างความเสียหายให้แก่ตัวเองและนครรัฐไปพร้อมๆกัน

ในขณะเดียวกันพลโตอธิบายถึงจิตวิญญาณของทรราชย์ว่า ถูกปกครองในลักษณะเบ็ดเสร็จเด็ดขาดจากส่วนที่เป็นความปรารถนา ทำให้ชีวิตของทรราชย์ต้องตกอยู่ภายใต้ความเป็นทาสและเข้ารับใช้ของความปรารถนา ความอยากของตัวเอง ทำให้ทรราชย์เป็นผู้ปกครองที่ไม่รู้จักกับความเพียงพอในอำนาจ ลาก ยศ คำสรรเสริญใดๆที่นำมาตอบสนอง ดำรงตนอยู่ในสภาพที่พร้อมจะลงมือ

⁹⁵Plato. The Republic : 591a.

ทำสิ่งที่ชั่วร้ายและความอยุติธรรมนานาชนิด ให้เกิดขึ้นกับนครรัฐที่ตัวเองเป็นผู้ปกครองอยู่ เพราะฉะนั้นการที่ต้องตกอยู่ในสภาวะของการดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่างๆ เพื่อตอบสนองความปรารถนา ความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของตัวเองทำให้ทราซัคเป็นมนุษย์ที่ปราศจากซึ่งความสุข⁹⁶

การนำเสนอรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่างๆ ทั้งสามของจิตวิญญาณมนุษย์ใน ลักษณะการมีลำดับชั้นยศสูงต่ำกำหนดเอาไว้ (hierarchy) ดำเนินอยู่ภายใต้บริบทการเมืองแห่ง จิตวิญญาณของเพลโต สามารถพิจารณาได้ว่ามาจากฐานคติเกิดขึ้นจากความไม่ไว้เนื้อเชื่อใจ ที่อาจ เรียกขานกันว่าเป็นการเมืองแห่งความไม่ไว้วางใจ⁹⁷ อันเนื่องมาจากธรรมชาติของจิตวิญญาณในส่วนที่ เป็นความกล้าหาญและความปรารถนาถือครองคุณสมบัติ ที่ถือได้ว่าประกอบขึ้นด้วยพลังกำลังความ แข็งแรงในทางกายภาพ สำหรับจิตวิญญาณที่เป็นส่วนความกล้าหาญ ขณะที่จิตวิญญาณในส่วนที่เป็น ความปรารถนานั้นมีความได้เปรียบในทางด้านปริมาณอยู่แล้ว คือมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเพลโต ยอมรับว่าจิตวิญญาณที่เป็นส่วนความปรารถนาเป็นส่วนที่ครอบครองพื้นที่ในจิตวิญญาณของมนุษย์ มากที่สุด โดยธรรมชาติของจิตวิญญาณทั้งสองส่วนมีแนวโน้มที่จะสร้างความไร้ระเบียบ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งจิตวิญญาณในส่วนความปรารถนาที่ยึดเอาความต้องการของตัวเองเป็นที่ตั้ง ไม่เคยเชื่อฟังหรือ ให้ความเคารพกฎเกณฑ์ที่ดีจากภายนอก⁹⁸ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวจะมีผลทำให้จิตวิญญาณสูญเสีย ความสมดุล ขาดความเป็นเอกภาพได้ตลอดเวลาหากไม่เข้าไปจัดการปกครองและควบคุมสร้างความ เป็นระเบียบแบบแผนให้เกิดขึ้น แต่ขณะเดียวกันเพื่อที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้ปกครองจิตวิญญาณในส่วน เหตุผลและสติปัญญา ซึ่งอาจจัดได้ว่ามีพลังกำลังความแข็งแรงและจำนวนที่น้อยกว่า มีความ จำเป็นต้องสร้างพันธมิตรร่วมมือกับจิตวิญญาณในส่วนของความกล้าหาญ ที่มีแนวโน้มโดยธรรมชาติ ในการอวดความกล้าหาญที่ตัวเองมีอยู่ไปในทางไม่ถูกไม่ควร (blind courage)* ดังนั้นจึงถือเป็น ภาระหน้าที่ของการศึกษาอบรมเลี้ยงดูที่ดีและมีความเหมาะสม เพื่อที่จะทำให้จิตวิญญาณในส่วน

⁹⁶Plato. The Republic : 576c.

⁹⁷Bernard Williams. (1997) 'The Analogy of City and Soul in Plato's Republic' In Richard Kraut (ed.) Plato's Republic : Critical Essays. Maryland : Dowman & Littlefield Publishers, Inc.,pp.55-56.

⁹⁸Leo Strauss. (1964) The City and Man. Chicago : The University of Chicago Press.,p.111.

*เพลโตมีความเชื่อว่าจิตวิญญาณในส่วนความกล้าหาญ ในฐานะชนชั้นผู้พิทักษ์จะต้องผ่านการอบรมเลี้ยงดูพร้อมกับได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง ที่จะ สามารถทำหน้าที่การเป็นผู้พิทักษ์ที่ดีในลักษณะมีความดุร้ายต่อศัตรู แต่สุภาพเป็นมิตรกับผู้ปกครองและประชาชนของตัวเอง (The Republic, 2001: 357b-d) แต่ถ้าหากชนชั้นผู้พิทักษ์ผ่านการอบรมเลี้ยงดู และได้รับการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง ไม่เพียงพอต่อการจะมาเป็นชนชั้นผู้พิทักษ์ ซึ่งจะ เปลี่ยนโฉมหน้าตัวเองกลับกลายเป็นชนชั้นผู้ทำลายแทน ขณะที่เพลโตเปรียบเทียบความผิ่เย็นที่เกิดขึ้นกับชนชั้นผู้พิทักษ์เอาไว้ว่าเหมือนกับ การที่สุนัขเลี้ยงแกะต้องกลายมาเป็นสุนัขป่า (The Republic, 2001: 416a-b)

ความกล้าหาญ เกิดความเชื่อฟังประพฤติปฏิบัติตัวอยู่ภายใต้กรอบระเบียบและกฎหมายในฐานะเป็นเครื่องมือในการบริหารปกครองของจิตวิญญาณในส่วนเหตุผลและสติปัญญา⁹⁹

การปกครองที่ตั้งอยู่บนฐานคติของการไม่ไว้นือเชื่อใจจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นความปรารถนา หรือหากเป็นชนชั้นภายใต้ระบอบการเมืองก็คือชนชั้นผู้ได้ปกครอง ชนชั้นล่าง คนยากจนของสังคมที่จัดได้ว่ามีจำนวนมากที่สุด แต่เนื่องจากในความเป็นจริงไม่อาจปฏิเสธการดำรงอยู่ของผู้คนจำนวนมากเหล่านี้ ดังนั้นการให้ความสำคัญแก่ชนชั้นล่าง คนส่วนใหญ่ของสังคมในแบบต้องควบคุมรักษาเอาไว้เพราะฝ่ายผู้ปกครองหรือผู้ที่เป็นนักปราชญ์เองตระหนักเข้าใจดีว่าผู้คนเหล่านี้เป็นฐานและกำลังการผลิตทั้งทางด้านแรงงานและอาหารมาเลี้ยงดูนครรัฐ¹⁰⁰

การที่นครรัฐไม่สามารถปฏิเสธผู้คนจำนวนมากได้นั้น เฉกเช่นเดียวกับจิตวิญญาณที่ไม่สามารถปฏิเสธส่วนที่เป็นความปรารถนา ในฐานะที่มันเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความอยากความต้องการ การที่ต้องตกอยู่ในสภาวะการณ์ที่อาจเรียกได้ว่าจะตัดขาดจากความปรารถนาไปเลยก็ไม่ได้ แต่จะปล่อยให้มื่ออำนาจเหนือก็มีแต่จะสร้างปัญหาขึ้นมา สำหรับระบอบการปกครองเมื่อต้องยอมรับการมีอยู่ของผู้คนจำนวนมาก ทางออกที่เพลโตเสนอก็คือการให้ชนชั้นล่างจะต้องอยู่ภายใต้การปกครอง การดูแลของชนชั้นผู้ปกครอง ด้วยเหตุผลที่ว่าชนชั้นล่างไม่สามารถจะปกครองตัวเองได้ หากอนุญาตให้มีการปกครองตัวเองผลลัพธ์ที่ตามมาก็คือความขัดแย้ง ความวุ่นวาย หรือกระทำการสถาปนาระบอบการปกครองที่มีความเสื่อมขึ้นมาในนามของระบอบประชาธิปไตย

นอกจากการถูกปกครองโดยส่วนที่เป็นเหตุผลและสติปัญญาแล้ว จิตวิญญาณในส่วนที่เป็นความกล้าหาญและความปรารถนาจะต้องดูแลควบคุมตัวเอง โดยผ่านการดำเนินการปลูกฝังคุณธรรมข้อที่ว่าด้วย ‘ความเหมาะสมพอควร’ (temperance)¹⁰¹ ในฐานะของการเป็นอุดมการณ์กระทำให้จิตวิญญาณที่ไม่ได้เป็นส่วนเหตุผลและสติปัญญา เกิดความตระหนักรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองเพื่อที่จะได้

⁹⁹Plato. The Republic : 412e, 429c.

¹⁰⁰เพลโตมีความเชื่อว่าจิตวิญญาณในส่วนความกล้าหาญ ในฐานะชนชั้นผู้พิทักษ์จะต้องผ่านการอบรมเลี้ยงดูพร้อมกับได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง ที่จะสามารถทำหน้าที่การเป็นผู้พิทักษ์ที่ดีในลักษณะมีความดุร้ายต่อศัตรู แต่สุภาพเป็นมิตรกับผู้ปกครองและประชาชนของตนเอง (The Republic, 2001: 357b-d) แต่ถ้าหากชนชั้นผู้พิทักษ์ผ่านการอบรมเลี้ยงดู และได้รับการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง ไม่เพียงพอต่อการจะมาเป็นชนชั้นผู้พิทักษ์ ซึ่งจะเปลี่ยนโฉมหน้าตัวเองกลับกลายมาเป็นชนชั้นผู้ทำลายแทน ขณะที่เพลโตเปรียบเทียบความผิดเพี้ยนที่เกิดขึ้นกับชนชั้นผู้พิทักษ์เอาไว้ว่าเหมือนกับการที่สุนัขเลี้ยงแกะต้องกลายมาเป็นสุนัขป่า (The Republic, 2001: 416a-b)

¹⁰¹Bernard Williams. Ibid.,p.57.

ใช้ความกล้าหาญ ควบคุมดูแลความปรารถนาที่ตัวเองมีอยู่ไปในทางที่ถูกต้องเพื่อก่อประโยชน์ให้แก่ตัวเองไปพร้อมกับสมาชิกของสังคม

รูปแบบของจิตวิญญาณที่ย่อส่วนดังกล่าวหากนำมาขยายใหญ่เพื่อมองดูความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นต่างๆในนครรัฐสามารถพบกับปรากฏการณ์ที่ว่า การบริหารบ้านเมืองให้ประสบผลสำเร็จได้นั้นเหล่าผู้ปกครองต้องมีทหารและกองทัพ ซึ่งก็คือชนชั้นผู้พิทักษ์คอยให้การสนับสนุนอยู่เป็นเครื่องไม้เครื่องมือในการปกครองและควบคุมดูแลให้เกิดความสงบเรียบร้อย* และที่สำคัญต้องคอยระวังไม่ให้ชนชั้นผู้พิทักษ์เกิดความไม่พอใจ ผลออกจากการเป็นพันธมิตรกับเหล่าผู้ปกครอง ที่จะพบเห็นได้บ่อยครั้งในการที่ชนชั้นผู้พิทักษ์เมื่อเกิดความไม่พอใจและขัดแย้งกับฝ่ายผู้ปกครองมักจะดำเนินการโดยใช้กำลังโค่นล้มอำนาจสถาปนาตัวเองขึ้นเป็นผู้ปกครองที่รู้จักกันภายใต้ระบอบพลาธิปไตย หรือระบอบทหาร (military regime) ส่วนในอีกด้านหนึ่งนั้นทางด้านชนชั้นผู้ผลิต อันได้แก่ ช่างฝีมือ เกษตรกร พ่อค้า ผู้ใช้แรงงานที่ถูกจัดเป็นชนชั้นล่างสามารถทำการลุกฮือขึ้นมายึดอำนาจการปกครองสถาปนาระบอบการปกครองที่มวลชนเป็นใหญ่ที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยขึ้นมา

ความมีเอกภาพและการมีระเบียบแบบแผนที่เกิดขึ้นเมื่อส่วนต่างๆของจิตวิญญาณ อยู่ภายใต้การปกครองและควบคุมดูแลจากส่วนเหตุผลและปัญญา (unity of soul) สามารถนำมาอธิบายว่าจะส่งผลต่อเสถียรภาพและความมั่นคงทางการเมืองของระบอบการปกครอง (political stability) โดยที่อำนาจในการบริหารบ้านเมืองและการปกครองที่เริ่มจะเสื่อม ปรากฏให้เห็นภายใต้รูปแบบของการถือครองอำนาจในการบริหารบ้านเมืองและการปกครองเริ่มขาดเอกภาพ อำนาจเริ่มกระจุกกระจายตกอยู่ในมือของกลุ่มบุคคล (a few) ดังตัวอย่างของระบอบพลาธิปไตย คณาธิปไตย และติดตามมาด้วยระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจทางการเมืองถูกกระจายให้กับผู้คนจำนวนมาก (many) เป็นระบอบการปกครองมีความเสี่ยงสูงต่อความเป็นไปได้ในการเกิดความไร้เสถียรภาพทางการเมือง หรืออาจกล่าวได้ว่าความไร้เสถียรภาพทางการเมืองเป็นธรรมชาติที่ดำรงอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ขณะที่ระบอบทรราชย์ซึ่งรูปลักษณะภายนอกดูเหมือนว่า เป็นการปกครองที่อำนาจการบริหารบ้านเมืองโดน

* หน้าที่อันสำคัญของจิตวิญญาณในส่วนความกล้าหาญหรือชนชั้นผู้พิทักษ์คือการเฝ้ารักษาระบบระเบียบและความมีเอกภาพให้กับทั้งจิตวิญญาณคอยควบคุมไม่ให้ส่วนที่เป็นความปรารถนาสร้างความวุ่นวาย ที่จะติดตามมาด้วยการเกิดความขัดแย้ง ทางฝ่ายผู้พิทักษ์ทำหน้าที่ปกป้องรักษาดินแดนไม่ให้โดนบุกรุกจากศัตรู หน้าที่ดังกล่าวของชนชั้นผู้พิทักษ์ถูกยกย่องให้ความสำคัญ เนื่องจากต้องคอยควบคุมจัดการกับความปรารถนามีธรรมชาติและแนวโน้มที่จะไปละเมิด รุกล้ำและทำลายชีวิต เสรีภาพ ทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่นในสังคม

รวบเอาไว้อยู่ในมือของคนเพียงคนเดียว แต่ลึกลงไปในจิตวิญญาณของผู้ปกครองกลับโดนยึดอำนาจทางการปกครองจากจิตวิญญาณในส่วนของความปรารถนา อันมีความต้องการหลากหลายไม่มีที่สิ้นสุด มีผลทำให้ผู้ปกครองขาดเอกภาพและความมีระบบระเบียบทางจิตวิญญาณ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วก็คือผู้ปกครองที่ไม่มีความสามารถในการจะปกครองตัวเองได้

จากแนวความคิดที่ให้พลเมืองแต่ละคนต่างทำหน้าที่ที่ตัวเองมีทักษะความสามารถ (one man, one art) มีความเป็นอิสระภายใต้บทบาทการทำงานที่ที่ตัวเองมีความสามารถและความถนัด (independent) แต่การทำงานที่ดังกล่าวเมื่อนำมาพิจารณาในบริบทขององค์รวม (wholeness) มีความหมายมุ่งไปที่การประกอบขึ้นมาเป็นนครรัฐ¹⁰² โดยภายใต้สถานะของการเป็นรูปแบบการปกครอง ความเป็นจิตวิญญาณในส่วนต่างๆจะต้องถูกนำมาหลอมรวมและร้อยรัดเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน (interdependent) อยู่ในลักษณะเกิดความช่วยเหลือ พึ่งพาระหว่างกันเพื่อเป้าหมายการสร้างความเป็นเอกภาพ ความมีเสถียรภาพให้เกิดขึ้นกับนครรัฐและระบอบการปกครอง โดยที่ไม่มีการแบ่งแยกออกมาเป็นส่วนต่างๆเหมือนก่อนหน้าที่จะมารวมกัน ทำให้เกิดการสร้างสังคมการเมืองที่มีความยุติธรรม ความเป็นเอกภาพ ที่อาจเรียกได้ว่าเป็น ‘การเมืองของการอุทิศตนเสียสละ’ (politic of sacrifice)

ทางด้านนักปรัชญาชาวอาหรับในยุคกลางที่มีชื่อว่าอาเวอโรโรส (Averroes) วิเคราะห์ความสมบูรณ์แบบที่จะเกิดขึ้นกับจิตวิญญาณของมนุษย์จากแนวคิดของเพลโตประกอบขึ้นด้วยคุณธรรมสี่แบบ อันได้แก่ คุณธรรมในด้านความรู้ (theoretical virtues) คุณธรรมในด้านปัญญา (cognition virtues) คุณธรรมทางด้านศีลธรรม (moral virtues) และสุดท้ายความเชี่ยวชาญในงานศิลปะ (proficiency in the practical arts)¹⁰³ โดยที่จะบรรลุถึงความสมบูรณ์ได้ มนุษย์ต้องอาศัยอยู่รวมกันเป็นสังคม ซึ่งแต่ละคนจะได้รับความช่วยเหลือจากสมาชิกคนอื่นๆ ดังนั้นเพลโตจึงถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองโดยธรรมชาติ และการสร้างสังคมการเมืองขึ้นมาได้ดำเนินไปในลักษณะเดียวกับทางเศรษฐกิจที่ต้องมีการแบ่งงานกันทำ¹⁰⁴ ดังนั้นการแบ่งงานและขนชั้นทางสังคมการเมืองของเพลโต มีขึ้นเพื่อจัดเตรียมให้มนุษย์สามารถบรรลุถึงความสมบูรณ์ จากการที่แต่ละคนทำหน้าที่ที่ตัวเองมีความถนัด มีความสามารถโดยไม่ไปก้าวก่ายการทำงานของผู้อื่น และโดยการควบคุมดูแลของบุคคลผู้มีความรู้

¹⁰²McCabe. Op, cit.pp.264-266.

¹⁰³Averroes. (1974) Plato's Republic. Translated by Ralph Lerner. Ithaca : Cornell University Press.,p.5.

¹⁰⁴Plato. The Republic : 369b-c.

และปัญญา ขณะเดียวกันบุคคลผู้มีปัญญาต่อยกว่า ความรู้ที่น้อยกว่าก็ต้องให้การสนับสนุน อุปมาได้กับ นายช่างคนทำบังเหียนม้า ต้องประดิษฐ์มันขึ้นมาอย่างดีเพื่อให้หนักขี้น้ำฝีมือนำไปใช้ในการแข่งขัน¹⁰⁵

การที่พลเมืองแต่ละคนลงมือทำหน้าที่ ที่ตัวเองได้รับมอบหมายออกมาอย่างสมบูรณ์ไม่ขาด ตกบกพร่องแต่อย่างไรมัน ในตัวของมันเองจะส่งผลให้กับความมีเอกภาพของนครรัฐและระบอบการปกครองโดยอัตโนมัติดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น อย่างไรก็ตามรูปแบบของการเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นมานั้น อาจตั้งข้อสงสัยเกิดขึ้นมาได้ว่าเป็นเจตจำนงของพลโตเองหรือไม่ ในความต้องการเชื่อมโยงปริมาตรความเป็นโลกส่วนตัว (private sphere) เข้ากับปริมาตรสาธารณะ (public sphere) ซึ่งสุดท้ายแล้ว มันก็คือการสลายเส้นแบ่งของการดำรงตัวเองในฐานะ ‘ปัจเจกบุคคล’ เข้ามาอยู่ร่วมกับ ‘ความเป็นพลเมือง’ ผู้คนมีความคิด ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับชุมชนและนครรัฐ โดยที่ไม่ต้องสูญเสีย ปริมาตรใดปริมาตรหนึ่งไปหรือในอีกลักษณะหนึ่งทำให้ต้องเลือกเอาปริมาตรใดปริมาตรหนึ่งเท่านั้น การที่ระบอบการปกครองสามารถสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวขึ้นมา นับเป็นเสาหลักที่ค้ำยันความเป็นเลิศในทางการเมืองของนครรัฐเอเธนส์โบราณ ซึ่งแนวคิดในการจัดการกับ จิตวิญญาณที่พลโตได้นำเสนอมานั้น อาจพิจารณาได้ว่าเป็นการสืบเนื่องของจารีตการสร้างจริยสังคม (ethical society) อันถือได้ว่าเป็นสาระสำคัญของปรัชญาการเมืองคลาสสิก

¹⁰⁵Averroes. Ibid.,pp.5-6.